

Marsall László: Portáncfigurák

Kezdetől különös költőnek mutatkozott Marsall László. Hogy izgalmas tehetség, az vitathatatlan volt, mint az is, hogy a verseiben megnyilatkozó vagabundhoz, a minden szokásnak, előítéletnek, tilalomnak fittyet hányó kópéhoz, Tersánszky meggyötört utódjához, kevesen tudtak igazán közel jutni. Amit három kötetéből a kritika megtudott, az az, hogy élete a teljesség reménytelen szerelmében telik, az a vágy igézi, hogy valamiképp egybeötvözze a külsőt a belsővel, a valóságot s képelete világát, életét és művészetét. Legalább a maga gyakorlatában megszüntesse az egység fájdalmas sérelemként állandósult hiányát. Ez a törekvés persze általánosan jellemző a magyar költészetre, megkülönböztetésnek tehát édeskevés. Tudta róla azt is, ennél most se mondhatunk sokkal többet, hogy birtokában van minden, ami jelentős költővé tehetné. Ebben azonban ő maga a legkevésbé biztos.

Tény, hogy azt a pontot keresi, ahol a sokféleség egybelobban, ahol az ember, ellentétes minőségek médiumaként, ismétелhetetlen egyszerűségében is úgy tekinthet magára, mint a teljesség foglatátára. Előző könyve, a *Szerelem alfapont*, mintha eljutott volna ahhoz a pillanathoz, amikor két különnemű ember egymásba csapódásának heve főléget minden fölöslegest, megteremtve a befogadás és kiáradás egyensúlyát, világnyivá tágítva az öröm, az önfeledtség, az üdvösség élményét. Lehet-e fontosabb a személyiségnek, mint egy rajta kívülállóhoz kötődni, abban magát szemlélni, általa felismerni a maga legsajátabb lényegét, individuális értékét? Megvalósultban az ideálist észelve, legalább egyetlen kapcsolatban feloldani azt az elháríthatatlan ellentmondást, hogy mindenképpen személyiségfelettiben kell igazolódnia annak, ami emberben a legszemélyesebb. Csakhogy ez a fajta feloldódás és eszmélés tartósan nem lehetett a személyiséget maga fölé emelő, lényege szerint megmutató és igazoló cél és feladat. Mindössze kettejükre korlátozódott, ráadásul a lelkiismeret démonai is elszabadultak, hogy bizonyítsák: alkalmi éden az, vagy éppen illúzió, amit Marsall László végleges megoldásnak vélt. Sokkal többre van szüksége, mint két ember kapcsolatára ahhoz, hogy a személyiség igazolódhasson, s ez a több még mindig nem a vágyott egység és teljesség megteremtése! Nemcsak létében, de éthosszában, önmagáról való tudásában is nagyobb összefüggésekbe kell kötődnie — ez a második kötet legfontosabb tapasztalata, magatartást meghatározó tanulása.

A közösségbe kötő cél és feladat, s az ezzel járó magasabb felelősség önismeretet követel. Egy egész kötet összpontosul most a személyiségre, természetére, s lehetőségeire az adott körülmények között, ami nemcsak a belső bizonytalanságot jelzi, nemcsak a szükségérzés erejét jellemzi. Többről van itt szó. Mert igaz ugyan, hogy Marsall László mindig valami közvetlen tapasztalattól, kényszerűségtől indít, s ezért szinte válogatás nélkül mindenről ír, ami elé kerül. De tulajdonképpen nem az élet színésége, a pillanat boldogsága vagy tragikuma érdekli. Az foglalkoztatja, ami életben a sors, személyben személyiség, ami esztétikaiban a morális, ami tehát a

véletlenszerűből, a sokféleből őt értelmezi és magyarázza, vonatkozások csomópont-jaként megkülönbözteti és koncentrálja. Ott tart, hogy a „lehetett volna” és a „lehetne” éppúgy való, mint a volt és valósuló. Meg nem tagadva az *itt* és az *egyetlen* nevében az „itt is, ott is”-t, a „sokfélélet”, abban bizakodik, hogy a részletek felől összeáll az egész: a köznapi, olykor perifériális mozzanatokat is áthatja az alakuló egyéniség gravitációja, s azokat a maga törvénye szerint rendezi. Csak teret, alkalmat, formát kapjon, hogy megnyilatkozhasson.

Marsall Lászlót tehát az köti le, ami az egyetemes költészetet bejelentetten is jó száz éve izgatja. Mi a személyiség? Mitől lesz azzá, ami? Egyetlen esély ez, vagy lehetőségek rendszere? Rimbaud-t ő maga is emlegeti, s okkal, hiszen amikor a híres előd kijelentette, hogy *én nemcsak az vagyok, aki vagyok, hogy én: az mindig valaki más*, akkor egyszersmind a dilemma lényegét ragadta meg, kimondatlanul is az *ismerd meg tenmagad* régi óhaját fogalmazta újra. *A Je est un Autre* visszhangja a delphi templom faláról verődött hozzá több mint kétezer évet ütve át: *gnóthi szeauton!* Marsall László törekvésének ez a tradíció, ez az általános emberi érdek ad a személyes jelentőségen túl külön nyomatékot. Embervoltunk elintézetlen kérdéseivel szembesül.

A fentiekben, mármint a karakter sokszínűségén, proteuszi változékonyságán, az ihlet tapasztalati kötöttségén, a pálya belső kényszerűségein és lehetőségein túl vállalkozása létezőként általános, mondhatni filozófiai vonatkozása magyarázza, hogy Marsall László nagyon átgondolt, mégis már-már áttekinthetetlenül összetett kötettel jelentkezett. Gondolkodásmódja inaktív. Az ismert felől közelít az ismeretlenhez, arra törekszik, hogy minél több helyzetből mutakozzék meg a személyiség, s lehetőleg alakulásában, ahogy adottságaival élve felismeri megvalósultban azt is: milyen lehetne, milyennek kellene lennie. S miközben az alkalmi esemény, egy hóban ugráló veréb, egy főbérő pimaszkodása, egy házibuli ugyanúgy versképző tényező lesz, mint egy stilsztikai, retorikai ötlet, egy szövegtördék, hangulat vagy éppen valamilyen értelmező szándék, azt is megsejthetjük, micsoda érzékenység dolgozik itt, s milyen (matematikán iskolázott) intellektus próbálja fegyelmezni ezt az elképesztő érzékenységet, hogy ne zavarja semmi a kibontakozó képet.

A részletek, esetlegességek, perifériális képzetek özőnlésében rendet kell teremteni. Három ciklussal fogja össze és tagolja az anyagot. Az első (*Bugyrok és beteg katedrák*) a *voltat* idézi, azt, ami múlt idejű oksorként a *vant* és a *lehetet* meghatározza. Azok a helyzetek, események, alakok, konklúziók bukkannak itt fel leginkább, amelyek erkölcsi negativitások, s amelyek nemcsak a személyes élet, de az emberi lét szintjén is jelzik, mi minden korlátozza szinte leküzdhetetlenül a teljességigényt. Azt sugallják, hogy az előzmények miatt eleve rossz eséllyel kell számolnia annak, aki az értelmes, értékes létezés parancsát követi. „— leszünk mind szélben kerengő / beroggyanó tollkabát” — mondja a *Ha még...* két zárósora. „Vakító fekete csöndben alszunk. / Mindnyájan. Örökké. / Egy süket dobhártyája mögött. / Egy süketé mögött, aki nincs.” — summázza a *Misztériumjáték öreg gyerekeknek*. A cikluszáró, népmesét idéző *Utazás Emendőországba* csalánosban toporgó, mégis csillagra tekintő „öregfiú”-ja azonban azt is tudja, hogy itt kell kiküzdenie azt a helyet, ahol az ember ronthatatlanul ép és egész lehet. Itt és mindenekelött önmagában.

A második ciklus (*A rekviem megtagadása*) a *van* szembesítése a *volttal*, egyidejű egymásbanlétezésüket állapotként élve meg. Különös, álomi állapotként: „Magunkon belül önmagunk: egyre ritkásabb a rács. / Beszél a neuron ember a hálókoncentráció: / álmomban élek lengő-szálló ketrecek között.” Ezzel nyit, azonnal éreztetve, hogy kényszerhelyzetről van szó. A személyiség nem elég súlyos még, hogy engedni merjen a nyitás lehetőségének, a közösség történeti sorsába, az ember elkerülhetetlen sorsába való beilleszkedés vonzásának, egy személy feletti célnak és feladatnak: „De kit nem kísért meg tárt ajtó ablak huzat / keresztül sívító világság?” (*Mintha ritkulnánk*). Azt, hogy az önátadás vágyával ugyan, ám mégis befelé fordul, belső bizonytalanságával magyarázza maga is. „nőnök kell még” — vonja le

a konklúziót a ciklus címét adó vers, nőni addig, míg a végeesség tudata, a halál bizonyossága is elviselhető lesz. Akkor és csakis akkor érezheti magát félelmekkel, tilalmakkal, kötöttségekkel, kényszerűségekkel együtt választásra, felelősségre érettnak, egész mivoltában szabadnak. Addig is megmaradni elszántnak és belátónak — ennyi, amit akarhat.

A harmadik a *lehet* ciklusa, a szabadság birtokában kifejlő jövőé, a teljes kiáradásé, a személyiség világnyivá tágításáé (*Ki!*), a belső és külső egybeolvadásáé. Azé az egyensúlyé, amelynek lehetőségét egy villámszerűen fellobbanó szerelemben megélte. Az első ciklusban a cselekvés, a másodikban az intellektus műveletei, a harmadikban az érzelem dominál. S ugyanígy az erkölcs, majd az ismeret, s itt a hit, bár nem minden realitászérék nélkül, hiszen a záróvers reménykedő, feltételes óhaja, „hadd legyen udvarommá / szétrengő délibáb” el is bizonytalanítja a hitet. (*Káposztalepke.*) Erre a realitászérékre vall, hogy a hit teljesítménye a Dylan Thomas emlékének szentelt buffo misztérium, az *Amíg a föld forog* egészében erőtlen, s erre vall az is, hogy az olykor meghökkenítő stilisztikai, retorikai, poétikai leleményektől pezsgő kötetet a *Káposztalepke* alig rebbenő dalszerű tisztasága, finomsága és halksága zárja.

S most újra előtűnik a kérdés: közelebb jutottunk-e Marsall Lászlóhoz? Talán a küzdelméhez. Ha hinni lehet a fülszövegnek, akkor ez az egész kísérletnek, méginkább: jó kalandnak indult, amikor eszébe öltött, hogy újabbakkal kiegészítve újukra bocsátja fiókokban, dossziékban rekedt munkáit, az „én-fattyak”-at, „akik lenni szeretnének”. Aztán úgy járhatott, mint aki tűzzel játszik, s ha nem is gyanútlanul, de magára gyújtja a házat. Ezek a „fattyak” azok, amik: ellentmondásosan sokfélék. A szerkezet átgondoltsága, koncepciózussága, az intellektus elmélyült, szer-teágazó műveltséggel, a gondolkodás nagy kultúrájával fedezett, de inkább csak az eszünknek, mint szívünknek meggyőző munkája nem volt többre képes, mint a kristályosodás folyamatának megindítására. Sok a lekötetlen elem. Targyszerűsége, ironikus modora alaktalanul gomolygó érzelmektől, indulatoktól színeződik. Hűvös okossága, erős logikája minduntalan követhetetlenül messzibe lendülő társításokra, utalásokra kapcsol: az érzékek látható örömmel feledkeznek bele abba, amire éppen rábukkantak. Varázslatos összehangzásokkal gyönyörködtet, hogy aztán az egészet váratlanul elüsse valami nyers, sőt közönséges fordulattal. Mint aki a lelkét is eladja egy képi-logikai csattanóért. Beszél és minden mondata mesterkedésektől, nyelvi trükköktől tarka. De ha belefeledkezünk tréfáiba, rögtön kijózanít néhány, e nyelvi lápvilág fölé rántó szóval, dermesztő pontosságú, a puritánságig takarékos képpel. Játékaiban dráma feszül, misztériumai bohóckodással vegyülnek, erkölcsi-szellemi komolysága újra és újra magát mindennek odakínáló-odaadó könnyelműsége vált át. Azonosulnánk vele, de a megértésért is küszködünk.

Portáncfigurák a kötet versei? Ha azok, ha ironikusan mosolyogva, esetleg városári derűltséggel, ha kiábrándultan vagy bagatellizálva járja is a táncot, de mindig kereszt terhe alatt. Passió ez a kötet, s mi távol tartott nézői maradunk a szenvedésnek. Azzal a tudattal, hogy nagy érték tisztul előtűnik stációról stációra, s azzal a reménnyel, hogy mire a keresztre szegszik, személyiségében is megéri kínjaira. Most közbeeső állomáson találkoztunk vele. (*Szépirodalmi.*)

VARGA LAJOS MÁRTON